- સમાજનાં પિતૃસત્તાક માળખાઓ જેમ કે - પરિવાર, જ્ઞાતિ, પોલીસ, પંચાયતને સવાલ કરતા થયાં અને તેઓ પર ન્યાયપૂર્ણ કામ કરવા માટે દબાણ ઉભુ કરતા થયા.

જશીબેનને સાસરીમાંથી કાઢી મુકવા અને માં-બાપ પણ એને ત્રાસ આપે. બંગલે કામ કરવા જાય તોય ઘરનું કામ કરાવે, ખાવામાં ટોક કરે, ઘરમાં બોલ-બોલ કરે. સંગઠનની બહેનોએ નક્કી કર્યુ કે અમે તારા માં-બાપને સમજાવવા આવીશું. ગીતાને માતા-પિતા નથી. મામાનાં દીકરાએ છેડતીનો પ્રયાસ કર્યો. દાદા-દાદી ટોણા મારે..

સુશીલાબેન આ પ્રશ્ન બધાનો છે કે જાતિ નાતિ ધર્મનો નથી બધા બહેનોને છે. આપણે બધાએ નાત-જાત, ધર્મ ભૂલીને સાથ આપવો જોઇએ. એવું અમે માનીએ છે. બધી બહેનોને ત્રાસ હિંસા સહન કરવા પડે છે.

વિસ્તારમાં કે આજુબાજુમાં કયાંય પણ હિંસાનો પ્રશ્ન મળે તો ત્રણ-ચાર બેનો મળીને તપાસ કરવા જાય પ્રાથમિક માહિતી સંગઠનમાં લાવે અને સાથે મળીને તેનાં પર કાર્ય કરે. દા.ત. ભરવાડ અને મુસ્લીમ છોકરા લડયા. મુસ્લીમ છોકરાએ ભરવાડના છોકરાને મારી દીધુ. જેના કારણે વિસ્તારમાં તંગદીલી હતી, બધા મળીને સાથે ગોવિંદનગર અને પઠાણ મહોલ્લામાં વાત કરવા ગયા.

- સમાજમાં જુદા જુદા પરિપેક્ષમાં ભેદભાવ, અસમાનતા અને અન્યાયને ઓળખતા થયા. દા.ત. ચૂંટણીમાં થતી ગેરરીતિ, ફકત હરીજનવાસનાં જ ઝૂપડા કેમ તૂટે, વગેરે.
- બહેનોની ગતિશીલતા વધી, જાહેર જગ્યાઓ/કાર્યોમાં બહેનોનું સ્થાન બન્યું.
- કાર્યકરોની સમજ, સૂઝ, હિંમત અને ઉત્સાહ વધ્યા.
- સામૂહિક ન્યાય પ્રક્રિયાથી ''ઓળખ'' ની અને ઓળખથી સામૂહિક ન્યાય પ્રક્રિયા ની ''ઓળખ'' બની.
- કેટલાક મુદ્દાઓ પર વાત કરતા થયા અને સમજ બની કે : -
- સ્ત્રી પોતાની રીતે એકલી રહીને જીવી શકે.
- સ્ત્રી નિર્ણય લઇ શકે.
- છુટાછેડા પછી સ્વમાન સાથે પોતાની ઓળખ બનાવીને જીવી શકે.
- એબોશન કરાવવાનો સ્ત્રીનો અધિકાર છે.
- પતિના ત્રાસ સામે અવાજ ઉઠાવી શકે.
- પતિ દ્વારા થતા જાતીય અત્યાચારનો વિરોધ કરી શકે.
- સ્ત્રીઓ વિષેની માન્યતા બદલાય.
- દા.ત. રૂકમણી હંમેશા કોઇ બેન આવે એટલે બિચારી કહી બોલાવતા પહેલા સ્ત્રીનો વાંક જોતા અને ગાળ આપીને જ વાત કરતા. હવે તેમનું આ વર્તન બદલાયું છે.

બહેનો તરફથી મળેલ પ્રતિભાવો :

મુમતાઝ : ઉંમર ૨૮ વર્ષ મે નક્કી કર્યુ છે કે હવે હું શારીરિક માનસિક ત્રાસ નહી સહન કરૂ હવે માર નહીં ખાઉં. હવે હું અહીંયા જ અલગ રહેવા માંગુ છું. પીયરમાં નહી જાઉં. વારંવાર આવું થયા કરે છે હવે મે મક્કમ નિર્ણય લીધો છે.

કાન્તા : હવે કોઇ પણ બેન પર અત્યાચાર નહી થવા દઈએ. અત્યાચાર ગામમાં કોઈ બેનને થશે તો અમે બધા રોકવા પ્રયત્ન કરીશું. કેમ બેન જ ઘર છોડીને જાય.

નજમા : નજમાએ ચંપાને હવેથી ત્રાસ આપશે તો આગળના પગલા લેવાની અરજીમાં સહી કરી તે ખબર તેના પતિને પડી તો ઘરમાં ઝઘડો થયો. તો નજમાંએ પતિને કહ્યુ તટસ્થપણે કે મારી બેનને મારે સહકાર આપવો જોઇએ. આજે એનો કાલે મારો વારો આવે તો. બધી બેનોની એક જેવી પરિસ્થિતિ છે.

ગીતા : સાસરીમાં પતિ સાથે ઝઘડો થતા તેને કહ્યું કે મારેઠા જાઉં છું. મારી બેનોને લઈ પાછી આવું છું. તુ ઘરે રહેજે.

બિસ્મીલ્લા : મારી દિકરી શબાના કહે છે મારે લગ્ન નથી કરવું. પારકા ના ઘરે જઈ ગાંડ ગુલામી કરવાની ઉપર માર ખાવાનો. હું મારી દીકરીને ભણાવીશ જલ્દી લગ્ન નહી કરૂ.

શાન્તા : કેમ પુરૂષો - પુરૂષો જ લગન વહેવાર, છૂટાછેડાની વાત કરે. બેનો અને પુરૂષો વાત કરે તો ના થઈ શકે અને જે મુશ્કેલી છે તો એક પુરૂષ અને સ્ત્રી વચ્ચે છે તો એ બન્નેને સાથે વાત કરવી જોઇએ.

ભગી : પતિનું કહેવુ છે કે સંગઠનમાં જાય તો ઈસ્ત્રી કામ પર અસર પડે છે. ગુસ્સે થતા. ભાગીએ કહ્યું કે ઘરની જવાબદારી તેમ સંગઠનની પણ મારી જવાબદારી બને છે. કે મારી જરૂરીયાત બંને જગ્યાએ છે આ બાબતથી પતિ-પત્નીમાં ખુબ જ વિખવાદ થતો. મે તેને પકડી જ રાખ્યુ. હવે પતિ મને સમજાવ્યા. કે પતિ પણ સાથ આપવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

પાર્વતીબેન : પહેલા તો હું ઘરમાં મારા પતિને ઘુસવા દેતી હતી, માર ખાતી હતી, પણ અત્યારે તો ઘરમાં પણ ઘુસવા નથી દેતી, મારે તો વરને મારવા ઉભી થઈ જઉં છું.

રૂકમણી : તબસુમ માટે એની મમ્મી છોકરો શોધવાની વાત કરવા આવી ત્યારે એને એના પગ પર ઉભી રહેવા દો પહેલુ તો લગ્ન કર્યુ. ફરી બીજા લગ્નની ઉતાવળ કરો છે. એને વિચારવા દો એની જીંદગી વિશે એ એક માણસ છે એને પોતાના જીંદગી પોતે વિચારવી છે.

સહી બાત કા સાથે દે તો ઘબરાના નહી ચાહિએ, ગલત બાત કા સાથ દેને મે ઘબરાના ચાહીએ. બહુ કો સતાના નહીં ચાહિએ. સબ સાસ કો સમઝના ચાહિએ વો ભી કીસી કી લડકી હૈ તમારે મજબુત બનવાનું અને નિડર બનવાનું ઘબરાવું ના જોઇએ. અને આપણે મહેનત કરવી બંગલે કામ કરવું કોઈ ગુનો નથી. મહેનત કરીને પૈસા કમાવા જોઇએ.

રેહાના : આદમી કી ગુલામી કોણ કરે હું કમાઉં છું. હું શાંતિથી બધે કરૂ છું, લગ્ન કરીને તો ગુલામી કરવી આઝાદીથી જીવો કમાઓ ખાઓ.

માલતીઃ શાદી કરવાની જ નહી કમર પર પટ્ટો બાંધીને મહેનત કરવાની જીંદગી આમ નીકળી જશે. જો હું કમાઇને આઉં છું. નુરજહાંબેન ઘબરાશો નહી અમે બધા તમારી સાથે છે.

ફરીદા રાઠોડ : ગ્રામ પંચાયતની ચુંટણી થતી હતી ત્યારે ભીલબેન રબારી મહિલા સરપંચ તરીકે ઉભા. તે સમયે સંગઠનમાં લીલાબેન આવ્યા, વાત થઇ તો ફરીદાબેને કહ્યું કે તમારે ભાગોળે બેનોની મીટીંગ કરવી જોઇએ. કેમ બેનો મત નથી આપતી ? ભાઇઓની જ કેમ મીટીંગ થાય છે ? ભાઇઓ જ ફક્ત કેમ પ્રચાર કરે છે ?

આ કાર્ય કરતા અમારી સમજ બની (ઇનસાઇટસ) :

- શરૂઆતમાં જયારે કેસ પર કામ શરૂ કર્યુ બેનો નિર્ણય પર સહી કરતા અચકાતા, જવાબદારીનો અહેસાસ થયો. કલ્યાણનગરમાં મુસ્લીમ બેનનાં તલાકના નિર્ણય પર સહી કરવાની વાત આવી ત્યારે હિન્દુ બેનોમાં ખૂબ ઝીઝક હતી. તે પછી ચર્ચા થઇ આપણને શેનો ડર છે. બીજા ધર્મનો/ ધર્મના વડાનો / આપણા માટે તો સ્ત્રીનું જીવન મહત્વનું છે. સામૂહિક ન્યાય પ્રક્રિયામાં હસ્તક્ષેપની સાથે વ્યક્તિગત સ્ત્રીઓનાં કાઉન્સેલીંગની વ્યવસ્થા ઉભી કરવાની જરૂર જણાઇ જેમાં સ્ત્રીઓના માનસિક/ ભાવનાત્મક સ્વાસ્થ્ય પર વધારે ધ્યાન આપવાની જરૂર જણાઇ મોટા ભાગે વધારે પોતાનો કેસ પતાવવો હોય છે પણ માનસિક/ભાવનાત્મક સ્વાસ્થ્યના સાથે જીવનનાં પુન નિર્માણના વિચાર હોતા નથી.
- ખૂબ મોટા પ્રમાણમાં ગૃહમુલાકાત, ફોન, પત્ર દ્વારા કોમ્યુનીકેશન થયા છે જે નોંધવા ખુબ જરૂરી છે.
- એવા બેનોનાં પ્રશ્નો આવ્યા જેમ કે લગ્ન વિના સાથે રહે છે. એક પુરૂષથી છુટાછેડા નથી થયા અને બીજા સાથે રહે છે વગેરે. આ ખાસિયતો નોંધવી જરૂરી છે.
- બહેનોમાં એક માન્યતા કે બાપ વિના બાળકને રહેવું પડે તે કરતા હિંસા સહી લેવી.
- અત્યાર સુધીમાં આશરે ૯૫% કિસ્સામાં બહેનોએ શારીરિક માર સહ્યો છે. ૮ થી ૧૫ વર્ષ સુધી હિંસા સહન કર્યા પછી જ બેનો તેમાંથી બહાર નીકળવાનો નિર્ણય કરે છે. ૪ કેસમાં માનસિક રીતે અસ્થિર માનસ સાથે લગ્ન કરવામાં આવ્યા છે.
- સ્ત્રી પુરૂષ બંનેમાં લગ્નેત્તર સંબંધોનું પ્રમાણ ઉંચુ છે.
- નાની ઉંમરમાં યુવતીઓના લગ્ન, મોટી ઉંમરના પુરૂષો સાથે લગ્ન, માં-બાપ અથવા બાપ ન હોય તેવી છોકરીઓની નિઃસહાયતા ખુબ વધારે છે.
- ગ્રામીણ વિસ્તારમાં મોટાભાગના પ્રશ્નોમાં સ્ત્રીઓ પિયરમાં હતી ત્યારે પણ ખેતરમાં જતી, લગ્ન પછી પણ મજૂરીએ જાય છે. પણ તેમના આર્થિક યોગદાનની કોઇ કિંમત નથી.
- સ્ત્રીઓ આર્થિક સંકળામણ, સુરક્ષિત જગ્યાનો અભાવ, બાળકોની જવાબદારીના કારણે હિંસા સહન કરે છે.
- કોઇ પણ વિચાર, સમજ વિના લગ્ન કરવામાં અને બાળકને જન્મ આપવામાં આવે છે.
- મોટાભાગના કિસ્સામાં સ્ત્રી જયારે હિંસાનો ભોગ બને છે ત્યારે મદદ કરનાર માતા, બહેન, ભાભી, પાડોશી બહેન કે સંગઠનની બેન હોય છે.
- શાળામાં એડમીશન, આંગણવાડીનો નાસ્તો, પંચાયતના કાર્ય જેવા પ્રશ્નો પર બેનો સક્રિયતાથી રસ લઇને કાર્ય કરે છે. સવાલ કરે છે.
- કોર્ટમાં વર્ષો સુધી કેસ ચાલે, પંચો સ્ત્રીની તરફેણમાં નિર્ણય ન કરે તે સ્વીકારી શકે, પરંતુ બેનો પોતે જો સ્ત્રી ધન ન લાવી શકે તો તરત ગામમાં વાતો થાય કે શું કર્યુ ?
- પ્રશ્નોમાં તાત્કાલિક જરૂરીયાતોને એડ્રેસ કરવામાં આવે છે. પરંતુ લાંબાગાળાની જરૂરીયાતો જોઇને તેના પર કામ કરવું જરૂરી છે.
- એડલેસન્ટ યુવતીઓ, સમલૈંગીકતા, બળાત્કાર જેવા પ્રશ્નો આવ્યા નથી કયાંક સમાજમાં જે માન્ય સંબંધો (લેજીટીમેટ રીલેશન્સ) છે તેના જ પ્રશ્નો આવ્યા છે.

- જ્યાં સુધી બીજી કોમ દ્વારા કરવામાં આવતી હિંસા વિષે સમજ બનાવી કાર્ય કરતા ત્યાં સુધી લોકોનો સહકાર હતો. ગામની સત્તાઓ દ્વારા થતી હિંસા/ શોષણ માટેના પ્રયાસોમાં દલિત/ મુસ્લીમ ભાઇઓ ખાસ સક્રિયતા ન બતાવે પણ સવાલો પણ ન કરે. જયારે પરિવારમાં થતી હિંસા / શોષણના મુદ્દા પર સક્રિયતા વધી તેમ ભાઇઓ ખાસ કરીને મુસ્લીમ ભાઇઓ એ સ્ત્રીઓને આવવાનું બંધ કરાવ્યું.
- બહેનોનાં અધિકારો, યુવતીઓના યોગ્ય વયે લગ્ન, શિક્ષણની અગત્યતાની વાત કરી અને ત્યારે જ વિસ્તારમાં કોઇ છોકરી/ બહેન કોઇ યુવક સાથે ભાગી જવા ત્યારે અમને સવાલો કરવામાં આવે.....
- પ્રશ્નો લઇને આવે કે તેના નિરાકરણની અપેક્ષા, જે ખૂબ વધારે પડતી હોય.
- વૈકલ્પીક માળખાને ટકાવી રાખવા અને મજબૂત કરવા માટેની રણનિતિઓ શોધવી.
- મુખ્યધારાની ન્યાયવ્યવસ્થા સાથે સામૂહિક પ્રક્રિયાની કાયદાકીય માન્યતા શું ?
- જાતીય શોષણ, જાતીય અત્યાચાર, બાળકીઓની જાતીય સતામણી, સમલૈંગીકતા, વેશ્યાઓનાં કાર્ય, આંતરજાતીય લગ્ન, એબોર્શન જેવા વિષયો પર સંગઠનની સમજ ઉભી કરવી. અને તેનાં પર કાર્ય કરવું.
- પ્રશ્નોની સંખ્યા વધતી જાય ત્યારે કાર્યની ગુણવત્તા જાળવી રાખવી.
- કેસથી ઉપર ઉઠીને જીવનમાં અન્ય પાસાઓને મજબૂત કરવા, નવા વિકલ્પો શોધવા, માનસિક ભાવનાત્મક સ્વાસ્થ્યને પ્રાથમિકતા આપવી.
- કાર્યકરો /સંગઠનના બહેનોની સમય મર્યાદા એક જ સમયે સંગઠનને જાળવી રાખવું, પ્રશ્નો લઇને આવતી બેનો સાથે સંવાદ, પત્રો લખવા, પોલીસ સ્ટેશન ગૃહ મુલાકાત વગેરેનું આયોજન કરવું. ડોક્યુમેન્ટ કરવું, વ્યક્તિગત સમય આપવો જે ખૂબ જ પડકારરૂપ છે.
- સ્થાનિક સ્તરે રીસોર્સ ડીરેક્ટરી તૈયાર કરવી અને રેફરલ સર્વિસ મજબૂત કરવી.
- બહેનો રોક-ટોક વિના કાર્ય કરી શકે તેવી જગ્યા મેળવવી.
- નાણાંકીય ટેકા વિના સંગઠનને કેવી રીતે ટકાવવું.
- રમખાણો, લડાઇઓ જેવી પરિસ્થિતિમાં આ પ્રક્રિયા ટકશે ? યોગદાન આપશે ?
- પોતાના જીવનમાં બદલાવ લાવવા માટે કાર્યકરો અને સંગઠનના બહેનોની તૈયારી કેટલી દા.ત. છોકરીઓને બહાર જવા દેવી, નાની ઉંમરે છોકરીઓના લગ્ન ન કરવા, બહુઓને સમાન સ્થાન આપવું, અપવાસો, રીવાજો બંધ કરવા.
- મુસ્લીમ અને કહેવાતી ઉચ્ચ જ્ઞાતિનાં બહેનોની સહભાગીતા કેવી રીતે બતાવવી.
- સંસ્થા/ સંગઠન તરીકે શું ફક્ત પ્રશ્નો પરથી કામ કરીશું કે સ્ત્રીઓ પર હિંસા ન થાય, મનુષ્યનું પિતૃસત્તાક માનસ/ વર્તન બદલાય તે માટે કાર્ય કરીશું ?

<u>સામુહિક ન્યાય પ્રક્રિયાની અસરો જાણવાનાં માપદંડો :</u>

૧) સતત નવા પ્રશ્નો આવે.
૨) આસપાસનાં વિસ્તારમાંથી પ્રશ્નો આવે.
૩) સ્થાનિક સંગઠનની બહેનો મુદ્દા ઓળખે તેને સંગઠન સુધી લાવે.
૪) સંગઠનની બહેનો કેસ ડોક્યુમેન્ટ કરે....
૫) દેખાતા પરિણામો મેળવવા- સ્ત્રીધન, એકલ સ્ત્રીનો મિલકતનો અધિકાર, ભરણપોષણ, બાળકને અધિકાર વગેરે.
૬) સામાવાળા વાત કરવા આવે, સામાવાળા ભૂલ સ્વીકારે......
૭) દલિત, મુસ્લીમ, હિન્દુ બેનો સાથે મળીને પ્રશ્નો પર કામ કરે, નિર્ણયો અને જવાબદારી છે.
૮) અન્યાયને ઓળખતા થયા.
દા.ત. લગ્નમાં સ્ત્રી માર ખાય ને અન્યાય છોકરીને હક્ક માં-બાપનાં ઘરમાં ન મળે તે અન્યાય.

૯) આવડત/ સમજ વધવી - સામાવાળા સાથે બાંધછોડ કરવી, પત્રો લખવા, એફ.આઇ.આર. અને તેનો ફરક સમજવો.
૧૦) વિસ્તારનાં ઝઘડા કોમના ઝઘડા પર કામ કરવું.
આંતરજાતિય સંબંધો / તહેવારો ને સક્રિય કરે....
૧૧) સ્ત્રીઓ માટે ટેકો ઉભા કરવા દા.ત. પોલીસ સ્ટેશન જવું, રાત્રે એકલા બેન સાથે સુવા જવું વગેરે.
૧૨) તલાક અને છૂટાછેડામાં સ્ત્રીનો પ્રશ્ન સમજીને નિર્ણય લે, બન્ને કોમની બેનો સહી કરે....
૧૩)બેનોની ગતિશીલતા વધી.
૧૪) હિંસાનો ભોગ બનેલ બેનને પોતાની પરિસ્થિતિ ને સમાનભેર સ્વીકારે / તેઓ પોતાની જાત (સેલ્ફ કેર) માટે સભાન બને.
૧૫) એક બેન બીજી બેનનાં પ્રશ્નમાં સક્રિયતાથી ટેકો પૂરો પાડે.
૧૬)પોતાની દીકરી વહુ - સાસુ સાથેનાં સંબંધમા પરિવર્તન આવે, સ્ત્રી તરીકે જોવે / સંવર્તી કરે....
૧૭)આંતરજાતિય લગ્ન સ્વીકારે. ....

<u>પડકારો</u> :

- બહેનો જે સંગઠનમાં જોડાય છે તેમને પરિવાર અને સમાજમાંથી અનેક સવાલો / દબાણોનો સામનો કરવો પડે છે. જેમ કે - બહુ બોલતી થઇ ગઇ, સંગઠનમાં જવાથી શું મળે છે ? સમાજનાં રીવાજોને માન નથી આપતી....
- બહેનોના અધિકારો, યુવતીઓના યોગ્ય વયે લગ્ન, શિક્ષણની અગત્યતાની વાત કરીએ અને ત્યારે જ વિસ્તારમાં કોઇ છોકરી/ બહેન કોઇ યુવક સાથે ભાગી જાય ત્યારે અમને સવાલો કરવામાં આવે....
- પ્રશ્નો લઇને આવે કે તેના નિરાકરણની અપેક્ષા, જે ખૂબ વધારે પડતી હોય.
- વૈકલ્પીક માળખાને ટકાવી રાખવા અને મજબૂત કરવા માટેની રણનિતિઓ શોધવી.
- મુખ્યધારાની ન્યાય વ્યવસ્થા સાથે સામૂહીક પ્રક્રિયાની કાયદાકીય માન્યતા શું ?
- જાતીય શોષણ, જાતીય અત્યાચાર, બાળકીઓની જાતીય સતામણી, સમલૈંગીકતા, વેશ્યાઓના કાર્ય, આંતરજાતીય લગ્ન, એબોર્શન જેવા વિષયો પર સંગઠનની સમજ ઉભી કરવી. અને તેનાં પર કાર્ય કરવું.
- પ્રશ્નોની સંખ્યા વધતી જાય ત્યારે કાર્યની ગુણવત્તા જાળવી રાખવી.
- કેસથી ઉપર ઉઠીને જીવનમાં અન્ય પાસાઓને મજબૂત કરવા, નવા વિકલ્પો શોધવા, માનસિક ભાવનાત્મક સ્વાસ્થ્યને પ્રાથમિકતા આપવી.
- કાર્યકરો /સંગઠનના બહેનોની સમય મર્યાદા એક જ સમયે સંગઠનને જાળવી રાખવું, પ્રશ્નો લઇને આવતી બેનો સાથે સંવાદ, પત્રો લખવા, પોલીસ સ્ટેશન - ગૃહ મુલાકાત વગેરેનું આયોજન કરવું. ડોક્યુમેન્ટ કરવું, વ્યક્તિગત સમય આપવો જે ખૂબ જ પડકારરૂપ છે.
- સ્થાનિક સ્તરે રીસોર્સ ડીરેકટરી તૈયાર કરવી અને રેફરલ સર્વિસ મજબૂત કરવી.
- બહેનો રોક-ટોક વિના કાર્ય કરી શકે તેવી જગ્યા મેળવવી.
- નાણાંકીય ટેકા વિના સંગઠનને કેવી રીતે ટકાવવું.
- રમખાણો, લડાઇઓ જેવી પરિસ્થિતિમાં આ પ્રક્રિયા ટકશે ? યોગદાન આપશે ?

- પોતાના જીવનમાં બદલાવ લાવવા માટે કાર્યકરો અને સંગઠનનાં બહેનોની તૈયારી કેટલી દા.ત. છોકરીઓને બહાર જવા દેતી, નાની ઉંમરે છોકરીઓના લગ્ન ન કરવા, બહુઓને સમાન સ્થાન આપવું, અપવાસો, રીવાજો બંધ કરવા.
- મુસ્લીમ અને કહેવાતી ઉચ્ચ જ્ઞાતિનાં બહેનોની સહભાગીના કેવી રીતે બતાવવી.
- સંસ્થા/સંગઠન તરીકે શું ફકત પ્રશ્નો પરથી કામ કરીશું કે સ્ત્રીઓ પર હિંસા ન થાય, મનુષ્યનું પિતૃસત્તાક માનસ/વર્તન બદલાય તે માટે કાર્ય કરીશું ?

કેસસ્ટડીઃ
(૧)સુનીતા ઉંમર વર્ષ - ૨૪, કાસમઆલામાં રહે છે, પ્રથમ લગ્ન ૨૧ વર્ષની ઉંમરે થયા, લગ્ન પછી તાવ આવ્યો અને તેમાંથી પગમાં લકવાની અસર આવી ઘરમાં વધારે કામ ન કરી શકે તેથી ૨૩ વર્ષની ઉંમરે પતિએ છુટાછેડા આપ્યા એક વર્ષ બાદ બીજુ લગ્ન થયું માં ખુબ ચિંતિત હતી તેના લગ્ન માટે, તેથી ઘરેથી સમ ખાઇને જ છોકરો જોવા ગઇ હતી કે આ છોકરાને હા કહીશ, કંઇ વિચાર્યા વિના જ લગ્ન કરવાનું નક્કી કર્યુ. તેના પતિના પણ બીજા લગ્ન પછી દહેજની માંગણી હતી એક દિવસ ઘરના ભાઇએ સુનીતાનાં ખોળામાં માથુ મુકયું તેથી સુનીતાનો વર વહેમાયો. તું ચણીયો ઉંચી કરતી હોઇશ. તેથી તારા પાસે આવે છે. સુનીતાનો દિયર અસ્થિર મગજનો હતો. તેના વરે કહ્યું તારી માં એ દાણા કર્યા તેથી મારો ભાઇ આવો થઇ ગયો સુનીતાને મારી તેથી પિયરમાં આવી.

સંગઠનની જાણ થતા આવીને કહ્યું કે સમાધાન કરાવો. સંગઠનનાં બેનોએ પુછયું તારો વર સુધરશે ? બે શુક્રવાર સુધી તે ખુબ બોલતી રહી પહેલુ, બીજુ હવે ત્રીજુ લગ્ન થશે ? ત્રીજા શુક્રવારે તે ખૂબ રડી, તે બીજા લગ્નમાંથી પાછી આવી પછી તેના મમ્મી ખુબ નારાજ થયા. તેનાં કેસની વાત કરવા તેના ફોઇ જ આવે. તેના મમ્મીને ખૂબ બી.પી. થયું. તેના પપ્પા ન હતા, મમ્મીને કાકા સાથે સંબંધ હતા. કાકા સુનીતાને હાથ લગાડીને જ વાત કરે જે સુનીતાને જરાય પસંદ નથી.

સુનીતાનો વરે, સાસુ, દિયર સાથે વાતો થઇ તેઓ કહે અમે તો આવા જ છીએ. સુનીતા સુધરે.... સુનીતાની સાથે તેનાં જીવન વિષે વાત કરી તેણે છુટાછેડાનો નિર્ણય લીધો, પોલીસને સાથે લઇને તેનું સ્ત્રીધન સંગઠનના બેનો લાવ્યા. સવિતા ફીરદૌસ કે જેઓ છુટા થઇને સ્વમાનભેર રહે છે તેને મળી અને તેનાંથી તેની ખૂબ હિંમત બની. સવિતા નિયમિત રીતે પોતાનાં પ્રશ્નની વાત કરે. પોતાનાં બાળક, મા-બાપ સાથે કેવી રીતે જગ્યા બનાવી, કામ પર જતી થઇ તેની વાતો કરી... સુનીતાને સંગઠનમાં ખૂબ વિશ્વાસ.... સંગઠનમાં જ તેના છુટાછેડા કર્યા. સુનીતાને લખતા-વાંચતા આવડે, સાયકલ આવડે પણ કંઇ પણ વાત કરીએ તો કહે બધુ ભુલી ગઇ છે. મારુ મગજ નથી ચાલતું... ધીરે ધીરે તેની સાથે વાતો શરૂ કરી, લખવાનું શરૂ કરાવ્યું. તેની સાથે વ્યક્તિગત કાઉન્સેલીંગની ખુબ જરૂર છે. પણ તે માટે તે સમય આપતી નહી.

સંગઠનમાં નિયમિત આવે છે. સંગઠનમાં જયારે જશીનો પ્રશ્ન આવ્યો કે સાસરીમાં ખૂબ ત્રાસનાં કારણે પિયરમાં આવી પિયરમાં ખૂબ કામ કરાવે, બંગલાના કામથી આવતા બધા પૈસા લઇ લે... ત્યારે સુનીતાએ પ્રસ્તાવ મૂકયો કે તું મારા ઘરમાં ભાડે રહે, આપણે સાથે રહીશું તું કામે જઇશ ત્યારે તારા બાળકને હું સાચવીશ.

હાલની પરિસ્થિતિ :

કલ્યાણનગરમાં ૨૦ બહેનો સક્રિય રીતે પહોંચેલ છે. નિયમિત રીતે દર શુક્રવારે મળે છે. મહિનામાં ત્રણ દિવસ તાલીમ આપે બહાર જવાની તૈયારી છે. વિસ્તારમાં જગ્યા મેળવવા માટે પણ તત્પર છે.

મારેઠામાં હાલમાં ફકત ૪ બહેનો સક્રિય છે. મુસ્લીમ બહેનો ઘરનાં અને મૌલવીનાં દબાણનાં કારણે આવતા નથી. કોઇ પણ પ્રશ્નમાં ગામની બહાર જવાનું થાય તો તૈયારી નથી. ગામ અંદર પડે છે. તેથી હાલમાં પ્રશ્નો પણ નવા આવતા નથી.

ભવિષ્ય માટે શકયતાઓ :

- મારેઠામાં સ્થળ બદલીને આસપાસનાં પાંચથી દસ ગામનાં બહેનોને જોડવા.
- નિયમિત બહેનોને સ્ટાઇપન્ડ આપીને વિચારધારા/ રણનીતિની સ્પષ્ટતા માટે તાલીમો કરવી.
- સ્વયં સહાય જૂથ અનેરીને મજબૂત કરી સક્રિય કરવું.
- રસ ધરાવતી બેનોને જોડીને રેસક્યુ ટીમ તૈયાર કરવી.
- એકસીડન્ટ માટેની એમ્બ્યુલન્સની જેમ અહિંસા વાન વિવિધ વિસ્તારોમાં મૂકવી.
- બહેનો,યુવતીઓ માટે ''સુરક્ષીત જગ્યા'', ''મહિલા કુટીર'' વિકસાવવી.
- યુવકો સાથે ''મર્દાનગી'' નાં વિષય પર ચર્ચાઓ કરવી અને સક્રિય યુવા જૂથ તૈયાર કરવા.
- આંતરીક ટેકાઓ અને સહાયક માળખાઓ વિકસાવવા.
- ખોરાક, આરોગ્ય, શિક્ષણ, રોજગારી જેવી મજબૂત જરૂરીયાતો સુધી વંચિત સમુદાય અને તેમાં પણ બહેનોની પહોંચ વધે તે માટે સક્રિય બનવું.

''મિલકર હમ શાંતિ ફેલાયેંગે...........
શાંતિ કો હમ શક્તિ બનાયેંગે.........''

સ્ત્રીઓ પર જોવા મળતી હિંસા :

- શારીરિક હિંસા
- પતિ બચકા ભરે સાથળ પર
- પતિ દ્વારા લાકડીથી માથામાં માર
- ઘરમાં પતિ સ્ત્રીને બાંધીને બીડીથી ડામ દે
- લાફા મારે પતિ
- સગર્ભા પત્નીને પતિ પેટમાં લાત મારે
- પત્નીનું મોં દાબીને ચપ્પુ લઇને મારી નાંખવાની ધમકી
- પતિ વાળ ખેંચીને મારે.

માનસિક હિંસા :

- સાસુ ખાવા ન આપે.
- સાસુ બાળક માટે દૂધ ન આપે.
- સાસુ માથામાં નાંખવા તેલ, સાબુ ન આપે.
- પતિ સ્ત્રીને ઘરમાં તાળુ મારીને બહાર જાય.
- પતિ વહેમ કરે કે અન્ય પુરૂષ સાથે સંબંધ છે.
- પત્ની સંડાસ જાય તો પતિ પાછળ જાય.
- પતિ, સાસુ ગાળો બોલે.
- પતિ કમાય નહિ અને પૈસા ઘરઘર્ચ માટે ન આપે.
- પત્નીને દીયર સાથે સંબંધ છે તેવો આરોપ.
- પતિ દારૂ પીવે, જુગાર રમે, દેવુ કરે સ્ત્રીના ઘરેણા વેચે.
- સ્ત્રીને પીયરમાંથી પૈસા લાવવા પતિ, સાસુ, સસરાનું દબાણ.
- સ્ત્રીધન વેચી દે.... આ બાળક મારૂ નથી તે કોઇની સાથે સુઇને પેદા કરેલ છે.
- બાળક જોવા ન આવે, કોઇ દેખભાળ નહી, બાળકનું મૃત્યુ થાય.
- દલિત સ્ત્રીને ભીલડી કહે.
- પત્ની સાથે ન બોલે, બાળકની કોઇ જવાબદારી ન લે.....
- પતિ બાળક ન કરવાની કોઇ જવાબદારી ન લે.
- પતિ ઘર છોડીને જતા રહ્યા કોઇ પત્તો નથી.
- સ્ત્રી પર હિંસાત્મક સાસરીમાં રહેવા માટે દાદા-દાદીનું દબાણ....
- સાસરીમાં અતિશય કામ કરાવે....
- પત્નીને ડરાવીને રાખવું...
- સ્ત્રીને પતિના મૃત્યુ પછી ઘર રહેવા ન મળે....
- એકલ સ્ત્રી પર ઘરડા સાસુ-સસરાને સાચવવા/ સેવાની જવાબદારી..
- મા-બાપ દ્વારા હિંસા - માનસિક રીતે અસ્થિર છોકરા સાથે છોકરીના લગ્ન.
- સાસરી, છોકરીની તપાસ કર્યા વિના કમાતા ન હોય, મોટી ઉંમરના હોય, દારૂડીયા છોકરા સાથે લગ્ન કરે.
- સ્ત્રીને તેનો પતિ કે મા-બાપ ઘર લઇને એકલા ન રહેવા દે. નાની ઉંમરમાં છોકરા અને છોકરીના લગ્ન કરે.
- સ્ત્રીને બાપની મિલકતમાં અધિકાર નહિ કાકા-કાકી મિલકત લે.
- સ્ત્રીઓની બીમારીમાં વ્યવસ્થિત ખોરાક / દવા ન કરાવે.(દા.ત. શબાના થાઇરોડ, પગમાં લકવો)
- બાળક પત્ની પાસેથી લઇ લેવાની કોશિશ.
- બાળક અને પત્નીનો કોઇ પણ ખર્ચ ન આપે.
- છોકરીને છુટાછેડા / પતિના મૃત્યુ પછી ફરી લગ્નનું દબાણ.
- વહુને દારૂ વેચવા/ગાળવાની ફરજ પાડે.

જાતિય હિંસા :

- સસરા દ્વારા છેડતીનો પ્રયાસ રાત્રે સસરા અડકવા આવે.
- દિયર દ્વારા છેડતી ! ભાભીના ખોળામાં સુવાનો પ્રયાસ.
- પતિ દ્વારા બળાત્કાર.

- પિતરાઇ ભાઇ દ્વારા બળાત્કારનો પ્રયાસ.
- ગામના આગેવાન દ્વારા બળાત્કારની ધમકી કારણ કે દલિત બેન સંગઠનમાં જાય છે.
- પતિ જાતીય અત્યાચાર કરીને તેને વળગાડમાં ખપાવવાની કોશિશ.
- બાળક થાય તે તે મારું બાળક નથી તેવો પતિનો આરોપ અને અપશબ્દો બોલે...
- પતિ અન્ય સ્ત્રી સાથે સંબંધ રાખે...
- કાયામાં ચેપ, સફેદ પાણીની તકલીફ સમયે પણ પતિનું શારીરિક સંબંધનું દબાણ...

<u>કેટલા અંતરે હિંસા થાય છે ?</u>

- માનસિક હિંસા રોજ થાય છે. શારીરિક મારઝૂડ, ત્રાસ, જાતિય હિંસા, રોજથી અઠવાડીયામાં ત્રણ વાર સુધી થાય છે.

<u>સ્ત્રીઓ પર હિંસા થાય ત્યારે સ્ત્રીઓ શું કરે છે ?</u>

- ગુસ્સો કરી ચીસો પાડે.
- પીયરમાં આવે.
- સહન કરે.
- હાથથી માર રોકવાનો પ્રયાસ કરે.
- જાતિય અત્યાચાર રાત્રે થાય ત્યારે બહાર ઓટલે બેસે.
- ખાવાનું બંધ કરે....
- પોલીસ સ્ટેશન જાય...
- નારીસંરક્ષણ ગૃહમાં જાય...

<u>હિંસા કરનાર કોણ ?</u>

- પતિ, સાસુ, સસરા, દિયર, જેઠ, જેઠાણી, મા-બાપ, ભાઇ, દાદા-દાદી
- હિંસા કરનાર વ્યક્તિ હિંસા કેમ કરે છે ?
- સામાન્ય કારણો જે બહેનો આપે છે.
- જમવાનું સ્વાદ મુજબ ન બનાવે પત્ની.
- પત્ની ઘરની બહાર જાય.
- પતિ દારૂ પીવે.
- પત્ની ઘરખર્ચના પૈસા માંગે ત્યારે.
- પત્ની જયારે પણ પતિને જવાબદારી લેવાની વાત કરે.
- પત્નીને બીજા સાથે સંબંધ છે તેવો વ્હેમ.
- પતિને અન્ય સ્ત્રી સાથે સંબંધ હોય.
- સ્ત્રી મોટેથી બોલે / સ્ત્રી પ્રશ્નો પૂછે...
- પત્ની પિયર જાય...
- પત્ની શારીરિક સંબંધ માટે ના કહે....
- પત્ની દારૂ, જુગાર માટે રોકે....
- સાસુની અપેક્ષા પ્રમાણે વધુ કામ ન કરે...
- દહેજ લેવા માટે....
- છોકરી અન્ય છોકરા સાથે વાત કરે, સારા કપડા પહેરે.....

- છોકરી પાસેથી કામ કરાવવું હોય.
- જમાઇ કમાઇ નહિ ડીલીવરી વગેરેનો ખર્ચ કરવો પડે.
- છોકરીના તેના બાપ સાથે શારીરિક સંબંધ.
- સમાજમાં આબરૂ જાળવવા ‘‘દીકરી પરણાવી ’’

<u>સ્ત્રીઓ સંસ્થાનો સંપર્ક ક્યારે કરે છે :</u>

- શારીરિક, માનસિક રીતે તુટી જાય ત્યારે / સહન કરવાની હદ પૂરી થાય ત્યારે.
- કોર્ટ પોલિસ સ્ટેશન નારીસેલના ધક્કા ખાઇને થાકી ગયા હોય.
- કોઇ પણ જાતનો કોઇનો ટેકો ના મળે ત્યારે.
- કોઇ બીજા પાસેથી પોતાના કેસ વિશે સંસ્થાએ શું ભાગ ભજવ્યો એ જાણ્યું હોય તો (ત્યારે)
- એને કોઇ રસ્તો ના મળે ક્યાં જવુ ત્યારે...
- એમને રોજગાર ધંધો જોઇતો હોય પતિ બરાબર કમાતો ના હોય, પતિ બેજવાબદાર હોય.
- કોઇ પહેલીવારની હિંસાથી આવતું નથી.
- ઓછામાં ઓછુ છ માસ સુધી સહન કર્યુ હોય અને મોટાભાગે બાળક થયા પછી જ આવે છે.
- સગા વ્હાલા, પંચ, મૌલવી, હુસેની કમીટીથી નિર્ણય થયો ન હોય.
- અથવા તેઓ સ્ત્રીના નિર્ણય સાથે સહમત ન હોય....
- હિંસા ન થાય તેની જવાબદારી ન લે.

<u>બહેનો સંસ્થા પાસે કઇ અપેક્ષાઓ લઇને આવે છે ?</u>

- છુટાછેડા, પતિ ત્રાસ ના આપે સારી રીતે રાખે.
- પતિ તેનું તથા તેના બાળકોનું ધ્યાન રાખે જવાબદારી રાખે વહેમ ના કરે.
- ધંધો રોજગાર અપાવે.
- ભરણપોષણ મળે.
- સ્ત્રીધન મળે કપડા, વાસણ, જવેલરી.
- મિલકતમાં હક્ક મળે.

Table: 1
Cases that had been addressed by Collective Initiative for Justice:

Name of the area	Muslim	Dalit	Hindu	Christian	Other issues brought by collective	Total
Kalayan nagar	31	04	22	01	02	60
Maretha	23	17	06	00	00	46
Total	54	21	28	01	02	106

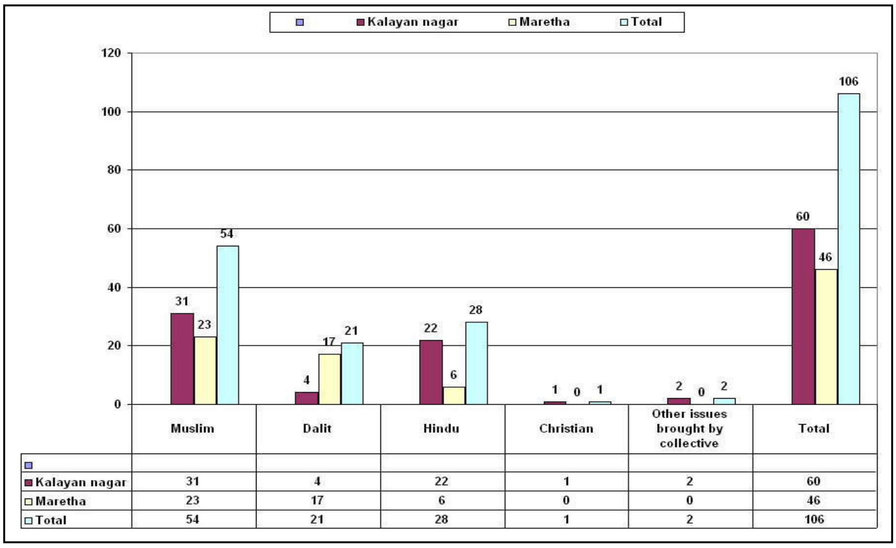

Table: 2
Collective women who run the C.I.J.at both the centre:

Sr.No	Name of the collective women	Area	Muslim	Dalit	Hindu	Counselee to change agent
1	Tara Gaykwad	k.n.	-	-	H	-
2	Kulsuma pathan	k.n	M	-	-	-
3	Rukmani agrwalla	k.n	-	-	H	-
4	Susila yadav	k.n	-	-	H	-
5	Dayu Parmar	k.n	-	D	-	YES
6	Girja sisodiya	k.n	-	-	H	YES
7	Premvati saroj	k.n	-	-	H	-
8	Geeta Gaykwad	k.n	-	-	H	-
9	Nurbanu pathan	k.n	M	-	-	-
10	Sangida Pathan	k.n	M	-	-	-
11	Mamuda sheikh	k.n	M	-	-	-
12	Nandu solanki	k.n	-	D	-	-
13	Narmada solanki	k.n	-	D	-	-
14	Sunita parmar	k.n	-	D	-	YES
15	Kalpana shah	Karalibaug	-	-	H	YES
16	Uma	k.n	-	-	H	-
17	Savita	k.n	-	D	-	YES

18	Magala	k.n	-	-	H	YES
19	Leela Gaykwad	k.n	-	-	H	-
20	Rahima	k.n	M	-	-	-
21	Kanta rathodiya	Maretha	-	D	-	YES
22	Shanta vasava	Maretha	-	D	-	-
23	shanshas	Maretha	M	-	-	YES
24	Bismilla pathan	Maretha	M	-	-	YES
25	Bismilla	Maretha	M	-	-	-
26	Roshan multani	Maretha	M	-	-	-
27	Kapila vasava	Maretha	-	D	-	YES
28	Lakhi vasav	Maretha	-	D	-	-
29	Puspha parmar	Maretha	-	D	-	YES
30	Bhagi parmar	Maretha	-	D	-	YES
31	Babi pava	Maretha	-	-	H	-
32	Saku ben	M.Maholla	-	-	H	-
Total	32 women		9	11	12	12

Detail of KALYAN NAGAR DOOR STEP COUNSELING

Table: 1

AGE DISTRIBUTION.

AGE	NUMBER
BELOW 15	0
16-20	12
21-25	12
26-30	13
31-35	2
36-40	6
41-45	4
46-50	3
51-55	2
56-60	4
ABOVE 60	60

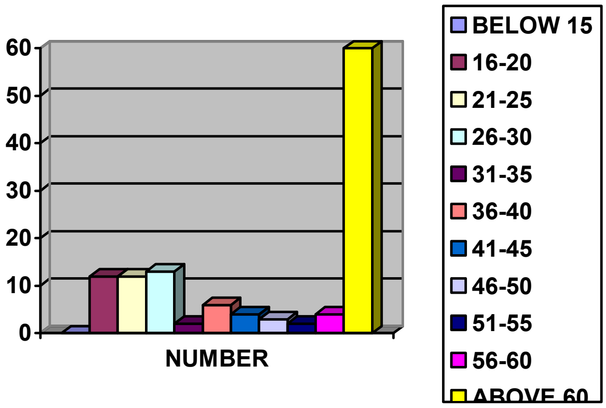

TABLE 2:

SEX DISTRIBUTION OF COUNSELEES

SEX	**NUMBER**
MALE	6
FEMALE	54
Total	60

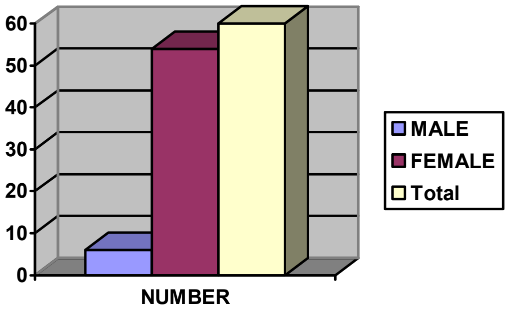

Table:3

MARITAL STATUS OF COUNSELEES

STATUS	**NUMBER**
MARRIED	38
SINGLE	0
SEPARATED	13
WIDOWED	5
DIVORCED	4
Total	60

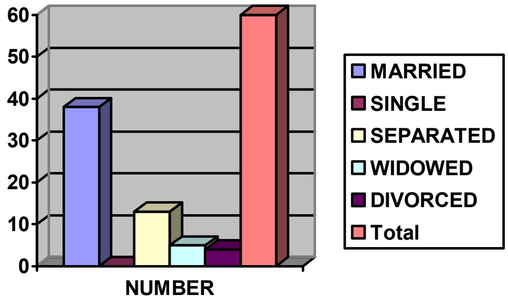

Table:4

OCCUPATION OF THE COUNSELEES

HOME MAKER	25
DAILY WAGE LABOURER	25
Nurse	3
Hospital helper	1
Ironing	1
Service	3
Provisional shop	2
Total	60

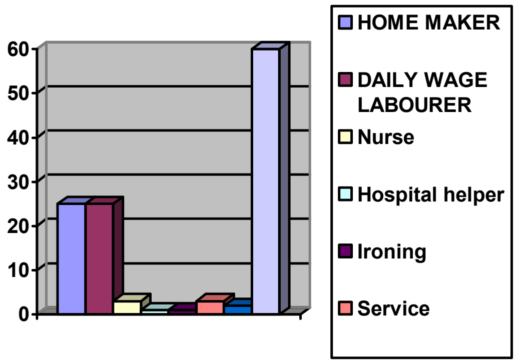

Detail of MARETHA DOOR STEP COUNSELING
Table: 1

AGE DISTRIBUTION.

AGE	NUMBER
BELOW 15	0
16-20	08
21-25	15
26-30	10
31-35	6
36-40	0
41-45	0
46-50	0
51-55	0
56-60	1
ABOVE 60	46

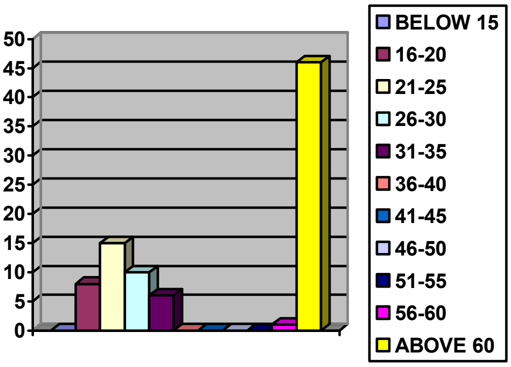

TABLE 2:

SEX DISTRIBUTION OF COUNSELEES

SEX	NUMBER
MALE	9
FEMALE	37
Total	46

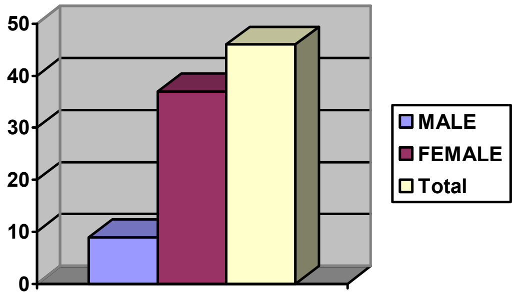

Table:3

MARITAL STATUS OF COUNSELEES	
STATUS	**NUMBER**
MARRIED	42
STUDENT	01
SEPARATED	0
WIDOWED	2
DIVORCED	0
Live in relation	
Total	46

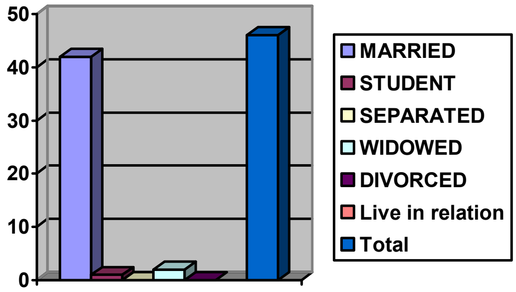

Table:4

OCCUPATION OF THE COUNSELEES	
HOME MAKER	17
DAILY WAGE LABOURER	4
Agri Worker	17
Student	1
Animal husbandry	2
Service	3
Provisional shop	2
Total	46

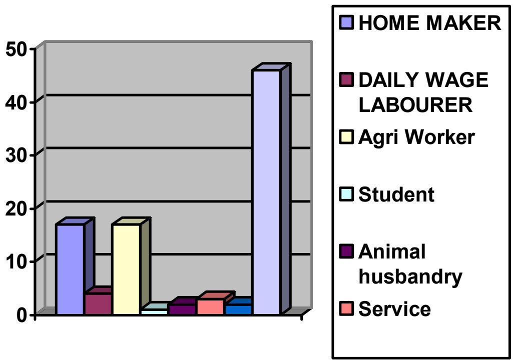

KALYANNAGAR

- Total Population - 12,000 (App.)
- Total No. Of House Hold - 1637
- Hindus - 60%
- Muslims – 40%
- Religious places: 7 Temples, 2 Mosques, 1 Dargah and Madressa

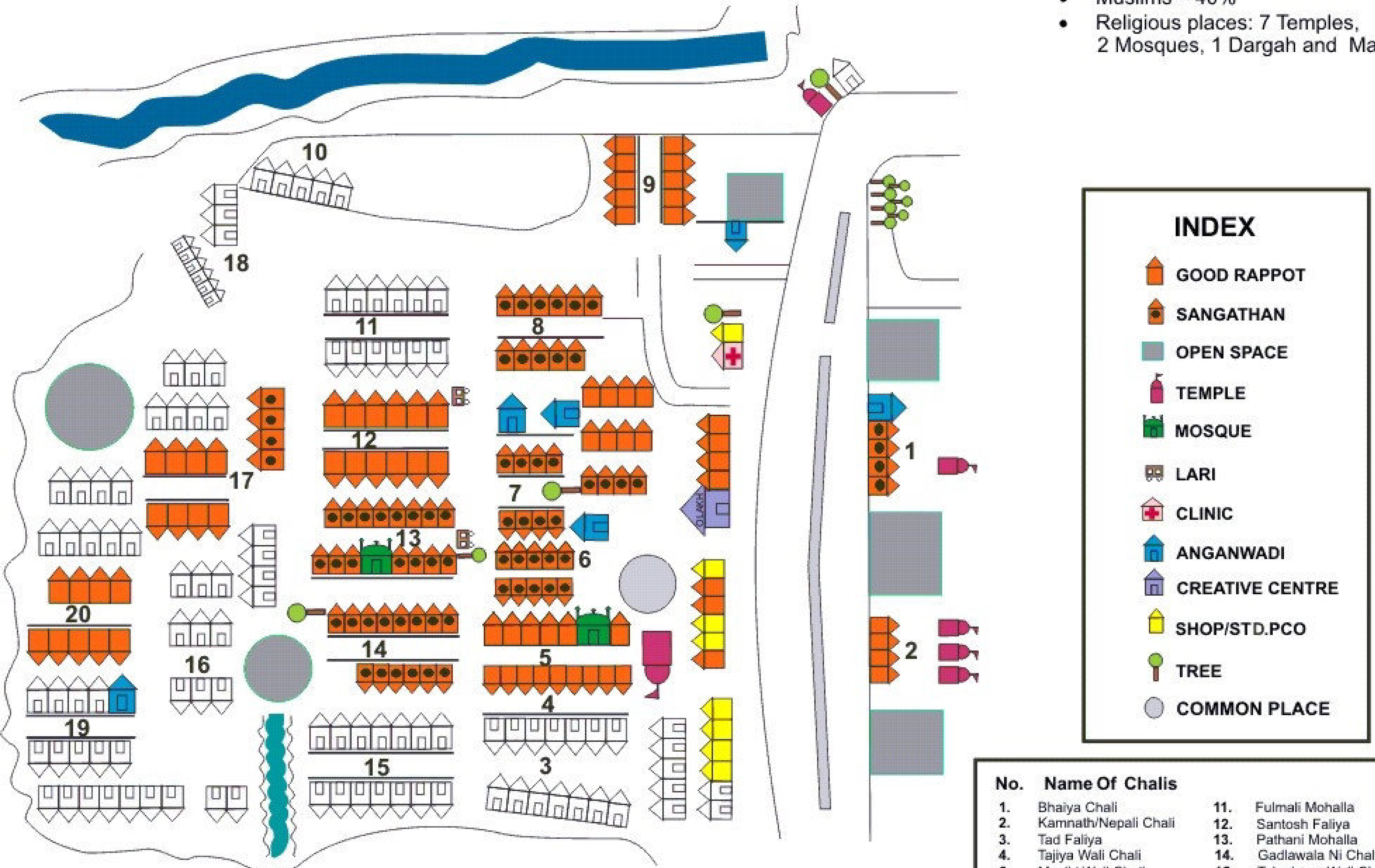

No.	Name Of Chalis	No.	Name Of Chalis
1.	Bhaiya Chali	11.	Fulmali Mohalla
2.	Kamnath/Nepali Chali	12.	Santosh Faliya
3.	Tad Faliya	13.	Pathani Mohalla
4.	Tajiya Wali Chali	14.	Gadlawala Ni Chali
5.	Masjid Wali Chali	15.	Telephone Wali Chali
6.	Bachubhai Ni Chali	16.	Ajmeri Mohalla
7.	Krishna Faliya	17.	Kabir Chowk
8.	Sainath Mohalla	18.	Nabi Mohalla
9.	Navinagari	19.	Ramdev Tekro
10.	Kantawado Faliya	20.	Harijanwas

KASAMHALA

- Total Population - 9,000 (App.)
- Total No. Of House Hold - 1190
- Hindus – 20 %
- Muslims – 80%
- Religious places: 2 Temples, 3 Dagahs, Mosque and 4 Madressa

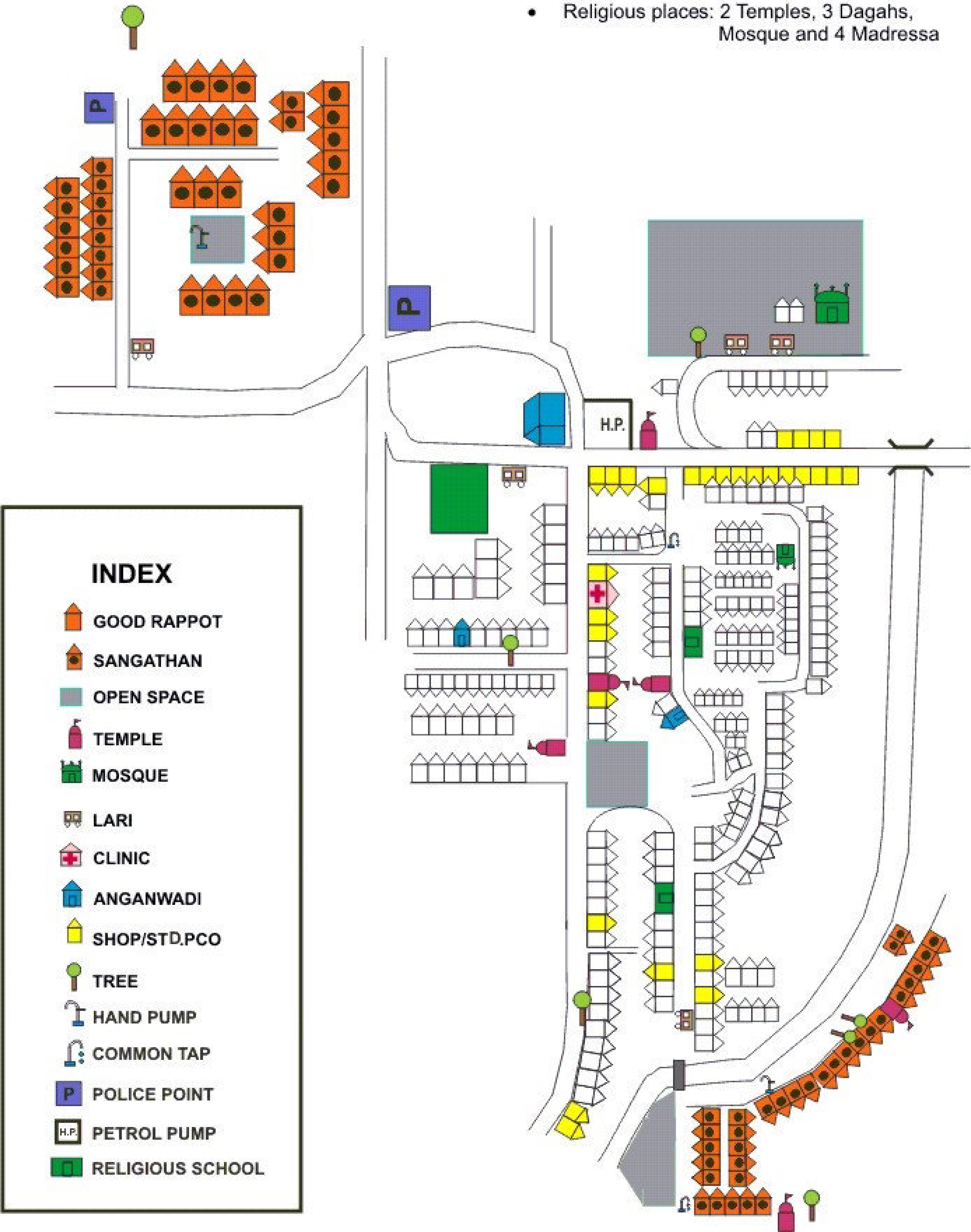

MARETHA

- Total Population: 2500
- Total No. Of House Hold: 412
- Hindus: 70%
- Muslims: 30%
- Religious places: 3 Temples, 1 Mosque, 1 Dargah and Madressa

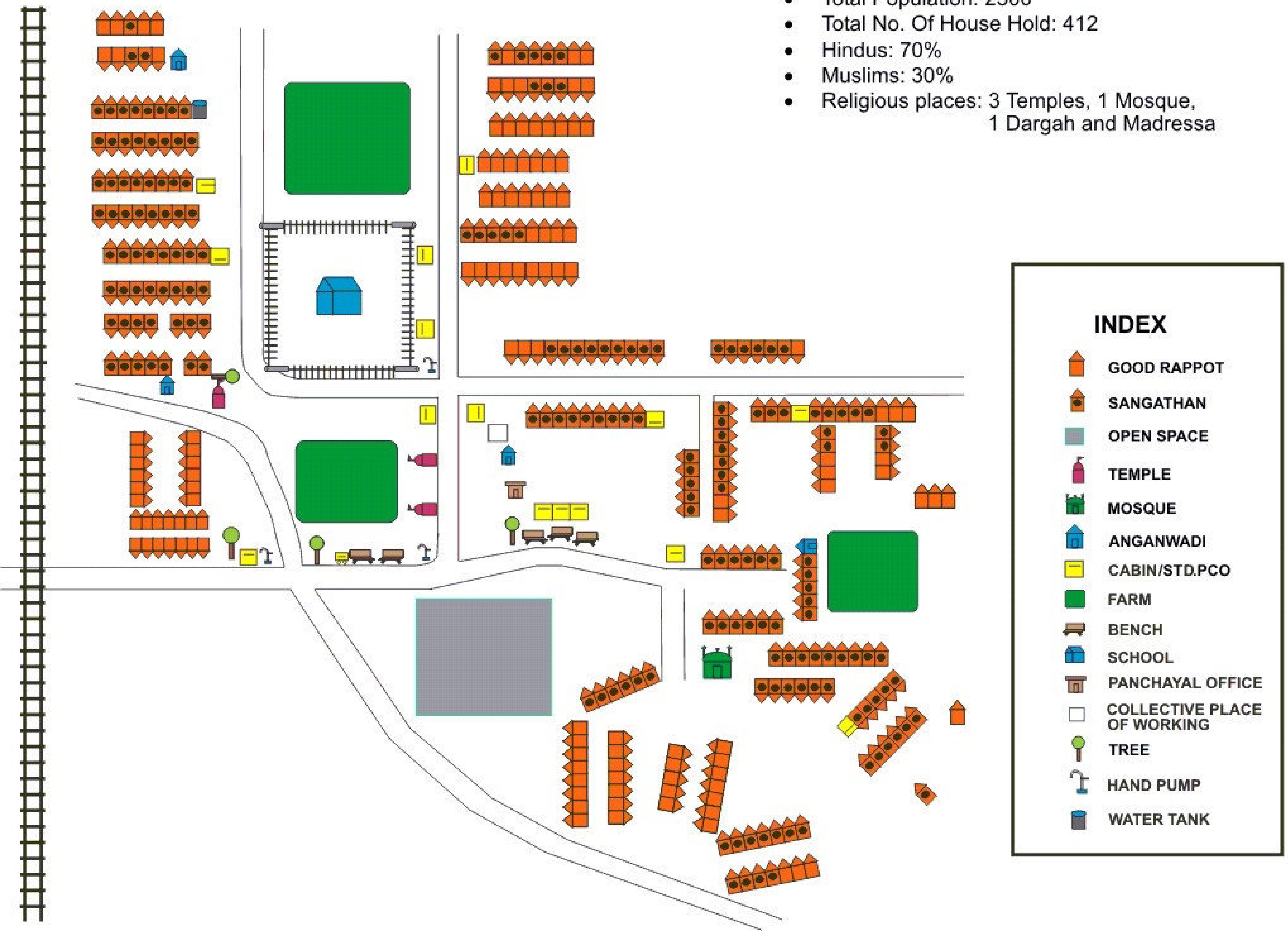

Outreach through social Reconciliation program:
Period-January2003 to December2005

Sr.No.	Type of programmes	No. of Programmes	Total outreach
1	Trainings	33	1297
2	Inter community engagements and awareness	56	9908
3	Exposure visits	11	1084
4	workshops	04	252
	Total	104	12,541

<u>Annexure: 1</u> Trainings conducted under Social Reconciliation and Harmony Programme Jan'03 to Dec'05

Total no. of trainings -33
Total outreach-1297

Sr. No.	Date	Venue	Details about workshops	Parti-cipations	Facilitation
1	21st to 23rd Feb'03	Olakh Office	Participatory Process	15(11Hindu &4Mulism) Team Members	Ms. Suchitra Achar
2	27th & 28th March'03	Shiv Vatika	Self-Defense	15(10 Hindu &5 Muslim) Collective Women & Samaj Shilpies	Ms.Gita Rider
3	11th to 13th April'03	Olakh Office	Training on Social Reconciliation	15(11Hindu &4Muslim) Team Members	Ms.Nimisha Ms.Mamat
4	18th May'03	Olakh Office	Importance of collective	22(16 Hindu &6 Muslim)	Runki Mamta
5	28th May '03	Olakh Office	Training on Report writing	20 (16 Hindu &4 Muslim)	Mr.Sanjay Dave from CHARKHA
6	1st to 5th June'03	Bal-bhavan	Kishori killol	77 (41 Hindi & 36 Muslim)	Ms. Nimisha Ms.Bela Mrs.Mamta & Other faculties
7	23rd to 28th June'03	Jivan Darshan	Theater workshop At the end of 5 days of training	41(24 Hindu &3	Ms.Aditi Desai

			the group can evolved two plays: 1. 'Tu Tu Tu, Tu Tu Ta Ra' by boys. 2. Lasanwala chacha by girls.	Muslim) Girls & boys(8 Hindu &6 Muslim) from community	
8	11th to 12th June'03	Olakh Office	.Perspective building training To develop understanding about patriarchy and Feminism	20 (16 Hindu &4 Muslim)	Ms.Abha Bhaiya from Jagori, Delhi
9	21st to 23rd July'03	Jivan Darshan	Importance of collective Perspective Skill Building	52(30 Hindu &22 Muslim) Collective Women & Samaj Shilpies	Ms.Mamta, Ms.Mira from CFD,Kailash& Ms.Shahenaz from KMVS
10	9th to 10th August'03	Bal-bhavan	Follow-up of Kihori Killol	51 (28 HIndu & 26 Muslim)	Ms.Nimisha Ms.Bela Ms. Himani
11	26th to27th August'03	Olakh Office	Psycho-social care for women of the community and samaj shilip	21(16 Hindu &5 Muslim) Team Members & Representa tive from collective	Ms.Mamta Ms. Nilima, Mr.Jay, Subhashish NIIMHAS
12	1st September to 15th October'03	K.N. centre Maniyar Mohalla, Maretha	Training of Jewelry Making 2 days each in week at every centre.	36 (17 Hindu & 19 Muslim)	Mr. Hemubhai
13	11th to 13th September'03	Olakh Office	To develop Literacy curriculum	20(17 Hindu &3 Muslim) Team Members	Mr. Jogi-Benglore
14	15th to17th September' 03	Maretha creative learning center	Paper bag making	15 (6 Hindu &9 Muslim) Women's Collective & girls	Ms. Taslim Olakh
15	5th to 8th September' 03	Kalayan Nagar creative learning center	Theater on literacy	45(23 H &22 M) Adolescent girls & Collective	Ms. Pabitra Dasgupta

				Woman's	
16	29th Novmember'03	LBS school	Violence against Girls & women	65(34H &31 M) Women's Collective	Ms.Mamta, Ms.Runki
17	9th to 12th February'04	Olakh Office	Research Training	26(22H &4M) Team Members & Volunteers	Ms. Urvi From Population Research center
18	21st to 23rd May'04	Dharam Pure	Retreat Meet of Oalkh team on Future Planning of Olakh	18 (16H &2M) Olakh Team Members	Ms. Gabi
19	28th to 30th June'04	Jevan Darshan	Self Defense Training For Adolescent Girls	20(9H &10M) Team Members & Adolescent Girls	Ms. Nimisha, Ms. Parulben, Ms. Nilam, Ms. Savitri
20	1st to 3rd July'04	Jevan Darshan	Self Defense Training For Aneri Group & Olakh Team	20(14H &6M) Team Members & Aneri Group	Ms. Nimisha, Ms. Parulben, Ms. Nilam, Ms. Savitri
21	8th to 11th July'04	Nature Park Sindh Road	Organizational Development	20(18 Hindu & 2 Muslim) Olakh Team Members	Ms. Sara Ahemad & Ms. Vibhuti Patel
22	24th to 25th July'04	Jevan Darshan	Writer Workshop	32(21 Hindu &11 Muslim) Olakh Team Members, Adolescent Girls & Boys	Father Viliam Mechwan
23	3rd September'04	Maretha Creative Learning Centre	To develop a Theater on literacy along with Adolescent girls	30(19H&11 M) Olakh Team Members, Adolescent Girls form	Ms. Aditi Desai

				Community	
24	9th to 15th September'04	Olakh Office	Basic Helping Skill for Working with Survivors Counseling Training	14(13H &1M) Olakh Team Member &Aneri group	Ms.Bulbul, Ms.Sarbani
25	24th ,25th September'04	Olakh Office	Creative Workshop for Developing Material on Violence.	20(18 H & 2 M) Olakh Team Members & other Representative Women's Group	
26	1st to 17th September'04	Kalyan Nagar	Jewelry Class for Adolescent Girls & survivals	10(4H &6M) Adolescent Girls & survivals	Ms.Sangita
27	1st January '04to June '05	Kalyan Nagar	Computer Class for Adolescent Girls, boys & Community People	84(42H &42M) Adolescent Girls, boys & Community People	Ms.Shahnawaz
28	25th nov'04	Kalayan Nagar	Orientation on VAw with computer class student	25 (10H&15M) Girls, boys	Sneha
29	13th April'14th '05	Maretha centre	Play for peace	30 (14&16M)Adolescent Girls, boys	Swati, Imroz
30	27th Nov'05	LBS School	Orientation on VAw with youth from community	33(11H&22M))Adolescent Girls, boys	Runki Mubi Mamta Shahnawaz
31	30th Nov' 05	Jevan Darshan	Orientation on VAw with collective women	55(25H&30M)	Runki Mamta Aha Manju

FOR OTHER ORGANIZATION					
32	3rd August'04	Ahemda bad	Presentation at Dastak on conflict transformation	1 Olakh Team Member	Ms.Runki, Ms.Nafisha, Ms.Gorang Jani
33	9th TO 12 August'04	Ahemda bad	Adolescent Training For Trainers	4 Olakh Team Member	------
			520H (Including 82 Dalit)+272 M + 505		
	Total	**1297**			

Annexure: 2 Inter Community Engagements and Awareness program conducted under Social Reconciliation and Harmony programme Jan'03 to SEP'04

No. of program-56
Total Outreach-9908

Sr. No.	Date	Venue	Detail regarding prog.	Participations
1	3rd May'03	Gandhi Nagar Ghruh	"E. Loko" solo performed by Aditi Desai	1000 People form community NGOs and academic institutions
2	1st June'03	M.S.Univesity Pavilion Ground	Friendly Cricket Match-Channelise the creative energies of youth	58(24 H & 34 M) Boys From 3 Clusters
3	12th to 18th July'03	Various places of vadodara city.	5 Performances of Role Play Lasanwala Chacha & Tu Tu Tara-on Peace & Harmony	600 People from Community and others
4	8th to 29th September'03	Maretha Kalyan Nagar Fagvel Nagar Maniyar Mohalla	Literacy campaign-create and awareness regarding education and understand the wider meaning of literacy	600(210 H & 390 M) People from Community
5	10th December'03	Police Bhavan to Court	Moun Rally Violence Against Women	100 women's from community & Representative from other NGO's
6	29th MAy'04	Akota Stadium	AID Fair	25(17 H& 9 M) Olakh Staff, Computer Class Youth/ Adolescent Girl
7	3rd June'04	Fategunj Jivan Darshan	Presentation of Women movement & Impact of conflict on women's life (last day of NCC Meeting)	60 Olakh Staff, Representative of Different Women's Group Community Women From

				Different NGO Group
8	12th June'04	Kalyan Nagar Creative Centre	Distribution of Mitye Patra to Computer Class Youth/ Adolescent Girls.	35(21H&14M) With computer class student & youth of the community
9	30th September'04	Kamathibaug	Literacy campaign done by Adolescent girls for Olakh Team Local Mass	100 Olakh Team Members
10	9th to 20th September'04	Kalyan Nagar & Maretha	Literacy campaign done by Adolescent girls in 16 School & Community.	3000 School Children
11	10Th Dec '04	Madavi to Kalagoda	Night walk	106(66H&40M)

CELEBRATIONS

Sr. No.	Date	Venue	Detail regarding prog.	Participations
1	26th January'03	Kalyan Nagar	Inauguration of center and citizen rights & duties	50(15 H & 35 M) women's & girls
2	31st January to 4th February '03	All three clusters, different NGOs	Maitri Yatra- importance of friendship & Relationship	580 300 from 3 cluster(120 H &180 M) Women's Form Clusters and collectives
3	23rd April'03	Kalyan Nagar	Celebration of "Book Day"	250 in session & rally(175 H & 75 M) Women's & girls From Community
4	5th October'03 29th October'03 6th November'03	Maretha Kalyan Nagar Fagvel Nagar Maniyar Mohalla	Celebration of Festival Dashera, Diwali and Ramzan	150 (82 H & 68 M) Women's & girls Form Community
5	31st December'03	Kalyan Nagar	Celebration of New Year	60 (35H&25 M) Women's & girls From community
6	26th January'04	Kalyan Nagar Maretha	Celebration of 26th January	100 (59H &41M) Women's & girls From community

7	27th 28th February'04	Ahmedabad	Women for peace	100 (61 H /39 M) Women's , girls & youth From community
8	6th March'04	Kalyan Nagar Maretha	Celebration of Holi	70(42H &28M) Collective women's , girls & youth From community
9	8th March'04 &10th &24th March'04	Missionary of Charity- Makarpura Mental Hospital- Karelibaug Women inmates of Central Jail- Raopura	Women's day celebration	250 Women's from Staff, Community & Aneri Group
10	27th March'04	Kalayan Nagar	Celebration of Shahidi Day	32(19H &13M) With computer class student & youth of the community
11	15th April'o4	Kalyan Nagar Creative Centre	Celebration of Ambeakar Jayanti	35(21 H &14 M) With computer class student & youth of the community
12	23rd April'04	Kalyan Nagar Creative Centre	Celebration & Debate on Child Labor Day	35(21 H &14 M) With computer class student & youth of the community
13	23rd April '04	Kalyan Nagar Creative Centre	Book Day Celebration along with Computer Class Youth/ Adolescent Girl & Collective Women's.	35(21 H &14 M) Olakh Staff, Computer Class Youth/ Adolescent Girl & Collective Women's.
14	1st May '04	Kalyan Nagar Creative Centre	Celebration & Debate on Labor Day	40(26H &14 M) With computer class student & youth of the community
15	15th May '04	Kalyan Nagar Creative Centre	Celebration & Debate on International Family Day	40(26H &14M) With computer class student & youth of the community
16	22nd May '04	Kalyan Nagar	Celebration &	40(26H &14M)

		Creative Centre	Debate on Unity Day & Film screening of NAYAK	With computer class student & youth of the community
17	5th July '04	Kalyan Nagar Creative Centre	Celebration of World Population Day	35(21 H &14M) With computer class student & Adolescent girls youth of the community
18	21st July '04	Kalyan Nagar Creative Centre	To Celebration the World Water DAY & its importance's	35(21 H &14 M) With computer class student & Adolescent girls youth of the community
19	15th August'04	Kalyan Nagar & Maretha Creative Centre	Celebration of Independent Day	60 (34 H&26M) with Adolescent Girls& boys, Olakh Team, Community Women & Men
20	21st August'04	Kalyan Nagar Creative Centre	Celebration of National Sport Day	45(39H&6M) With computer class student & Adolescent girls youth of the community
21	28th August'04	Kalyan Nagar Creative Centre	Celebration of Raksha Bhandan	46(25 H&19 M) with Adolescent Girls, Boys , Collective Women's & Olakh Team members
22	1st September'04	Maretha Creative Centre	Celebration of Raksha Bhandan	30(12H &18 M) with Adolescent Girls Boys Collective Women's & Olakh Team members
23	4th September'04	Kalyan Nagar Creative Centre	Celebration of Teacher Day	45(36H&9M) With computer class student & Adolescent girls youth of the community
24	11th September'04	Kalyan Nagar Creative Centre	Celebration of National Hindi Language Day	45(36H&9M) With computer class student &

				Adolescent girls youth of the community
25	18th September'04	Kalyan Nagar Creative Centre	Celebration of Engeriner Day	45(36H&9M) With computer class student & Adolescent girls youth of the community
AWARENESS PROGRAMES				
Sr. No.	**Date**	**Venue**	**Detail regarding prog.**	**Participations**
1	21st April'03 28th April'03	Maretha village Olakh office	Film screening "Umti Umang Ni Dumari"- formatin of saving& its importance	120(35 h &85 M) Women's Form Collectives(K.N & M)
2	12th December'03	Maretha	Orientation Programmed on Bank functions by Bank Manager- Regular savings it's importance	45(21H &24M) Women's from collective
3	3rd, 6th & 12th December'03	Kalyan Nagar Fagvel Nagar Maniyar Mohalla	Burn And it's Prevention	85(42 H &43M) Women's from collective
4	5th December'03	Kalyan Nagar	Medical Camp on Reproductive health	75(46 H &29 M) Women's from collective from 3 cluster
5	1st April'04	Fagvel Nagar	Nutrition Awareness Program	30 (5 H &25 M) Women's from Community
6	26th May'04	Ekta Nagar Sayagi Park	Awareness Program on Health & Education	10(6H & 4M) Samaj Shailpi Along with Community Women.
PARTICIPATION IN OTHER PROGRAMS				
Sr. No.	**Date**	**Venue**	**Detail regarding prog.**	**Participations**
1	11th April'04	Tandalja	Future of Muslim Community of Gujarat.	65(28 H & 37M) Staff, Women girls & Youth From Community
2	14th April'04	Gandhi Gruth	áâÕí ÑâÌÕäÒ	36(23 H &13 M)

			ÖÑâÁ ÏÌâÕäáë. Women's Meet on Presenting testimony of Riots victim	Staff, Women girls & Youth From Community
3	24th April'04	Nizam Pura	Campaign Against Parul Suicide	100(67 H &33 M) Olakh Staff, Women's from Community, Aneri Group, Representative
DISSCUSSIONS				
Sr. No.	**Date**	**Venue**	**Detail regarding prog.**	**Participations**
1	19th June'04	Kalyan Nagar Creative Centre	Film Screening of HumSab & Celebration of Rath Yartra	35(21H&14m) With computer class student & Adolescent girls youth of the community
2	26TH June'04	Kalyan Nagar Creative Centre	Discussion on Anti Drug Day	35(21H&14M) With computer class student & Adolescent girls youth of the community
3	5th July'04	Kalyan Nagar Creative Centre	Environment Days importance & discuss	35(21H&14M) With computer class student & Adolescent girls youth of the community
4	10th July'04	Kalyan Nagar Creative Centre	Reading of Book Name Ek Saj ni Mulakat	35(21 H&14 M) With computer class student & Adolescent girls youth of the community
5	17th July'04	Kalyan Nagar Creative Centre	Discussion on Rath yatra at Computer Class.	35(21 H &14 M) With computer class student & Adolescent girls youth of the community
6	7th August' 04	Kalyan Nagar Creative Centre	To have understanding of Adivasi Day	45(39 H&6 M) With computer class student & Adolescent girls

				youth of the community
7	19TH-21TH Dec'05	Pratham office and field	To do research on education	10 person of community and Olakh team member
8	14th-18th march'05&9th-14th aug'05	Bhopal	Training on gender	3 Olakh team member
			1766 (Including 725 Dalit)+1477+5390	
	Total		**8633**	

CELEBRATIONS-05

Sr. No.	Date	Venue	Detail regarding prog.	Participations
1	8th March '05	Kalyan Nagar Creative Centre	Celebration of 8th March	75 representative from Women's collective
2	9th Septh'05-15th '05	Kalyan Nagar &Maretha Creative Centre& school	Literacy campaign done by student & Olakh team-5school & community.	10 std and 1000 community group
3	18th,21th, 23th Nov'05	Kalyan Nagar &Maretha& f.n Creative Centre& school	Celebration on Diwali and ID	200 representative from Women's collective

<u>Annexure: 3</u> Exposure Visit conducted under Social Reconciliation and Harmony programme-Jan03to SEP'04
Total no. of visits-11
Total no. of outreach-1084

Sr. No.	Date	Venue	Detail regarding prog.	Participations
1	8th March'03	Gandhi Ashram Ahmedabad	Celebration of 8th March	600 representative from Women's collective & different NGO'S
2	29th May'03	Visit to AWAG & SEWA	For Collective Women Expose them about collective Functioning	61(29 H &31M) Women's from collective
3	8th July'03	Exposure Visit for theatre team at Ahmedabad	To watch the Play "Ek Nagar Ahi Pan Vastu Hatu"	26(15 H &11 M) Girls & Boys From Community
4	28th, 29th	Kutch Mahila Vikas	Recognize one's own	25(13 H & 12 M)

	August'03	Sangathan at Kutch	strength and collective facing obstacles	Women's From Collectives
5	28th, 29th September'03	Nari Adalat at Vaghodiya And Padara Taluka	How women court has form at block level to address issues	50(25 H & 25M) Women's from collective
6	18th, 19th December'03	Bombay Mohalla committee	It's evolve and it's function	26(13 H &13 M) community & team Members
7	26th,27th December'03	St. Xeviours	To participate at Gujarat Yuva Samelan	15(8 H & 7 M) Girls & Boys From Community.
8	16th to 19th January'04	Mumbai WSF/ IYC	To Participate & Exposure to a lager world	100 (61 H &39 M) From community & team Members
9	26th ,27th June'04	Anandi Devgadh Bariya	To Understand the function of Sang than & Role & Responsibility	35(21 H & 14M) Olakh and collective Members from Community.
10	8th -9th '05	AHD-Action AID	Role of women to stop violence(VAW)	20(12h&7m) Olakh and collective Members from Community
11	19th-21th'05	Kutch visit of different organisation	To Understand the function of org.	3 Olakh and collective Members from Community
			370 H(including 70 Dalit) +504M +210	
	Total		**1084**	

<u>Annexure: 4</u> Workshops conducted under Social Reconciliation and Harmony programme-Jan03to Sept04

Total workshops-5
Total outreach-252

Sr. No.	Date	Venue	Detail regarding prog.	Participants	Facilitators
1	21st May03	Olakh Office	Workshop for students and NGO Member-“Sources of Social conflict in India	21-18 H, 3M Members from University and NGO	Prof.Oomen
2	12th July03	Balbhavan	Perspective building of Area committee members	125-44H, 81M Members from all four areas.	Nimisha,Mamta
3	12th, 13th Julyo3	Olakh office	Sharing of experiences	18-10H,8M Members of CARE Partners	Nimisha,Gazala
4.	10th June o4	Maretha centre	Muslim personal law and women	60-40 H,20 Mwomen fro Makarpura all areas	WRAG,Mumbai
5	8th Dec’05	Ahd-cee	Meet on VAW	28(5m,23H) Members from all four areas	